

Грабчук О.В.,
к.держ.упр., асистент кафедри права та
правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»
м. Житомир

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА АВТОМОБІЛЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

24.02.2022 р. Президентом України Володимиром Зеленським підписано Указ № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України. Воєнний стан в Україні введено з 24.02.2022 р. і триває по даний час.

Під час дії воєнного стану державою можуть обмежуватись окремі права громадян, зокрема право власності на транспортний засіб. Нормативно-правову базу з цього питання становлять Конституція України, ЗУ «Про правовий режим воєнного стану», ЗУ «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану», Постанова КМУ № 998 від 31.10.2012 р. «Деякі питання здійснення повної компенсації за майно, примусово відчужене в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» та інші акти.

Приблизно з початку березня 2022 року в деяких регіонах (областях) України запровадилась практика вилучення поліцейськими транспортних засобів у водіїв, які відмовлялись пройти огляд на стан сп'яніння. Наприклад, поліцейські зупиняли автомобіль з метою перевірки особи водія та його документів, оскільки автомобіль рухався в період комендантської години вулицями міста. В процесі спілкування починалась суперечка між водієм та поліцейськими і останні пропонували водію пройти огляд на стан сп'яніння. Водій відмовлявся від такого огляду, внаслідок чого поліцейські складали відносно водія протокол про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 130 Кодексу України про адміністративні правопорушення («Керування транспортними засобами або суднами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції»). В процесі оформлення адміністративних матеріалів поліцейські вилучали у водія автомобіль з посиланням на розпорядження керівництва обласної військової адміністрації про вилучення на потреби ЗСУ автомобілів у такої категорії водіїв. Це всупереч того, що санкція частини 1 статті 130 КУпАП не передбачає вилучення автомобіля. Таким чином, поліцейськими на місці зупинки відбувалось обмеження права власності особи на володіння своїм транспортним засобом (і це при тому, що водії підозрювались не в керуванні у стані сп'яніння, а у відмові від проходження огляду на стан сп'яніння). При цьому, водій ще не був визнаний винуватим у вчиненні адміністративного правопорушення, автомобіль при вилученні належним чином не фотографувався та не описувався, що в подальшому негативно впливає на можливість оцінки його вартості. Відбувались випадки вилучення автомобілів

у водіїв, які не були власниками таких автомобілів, а тому обмежувалось право власності взагалі третіх осіб (які не вчиняли будь яких правопорушень). Далі автомобіль поміщався на штрафмайданчик органу поліції і за рішенням військового керівництва та керівництва обласної військової адміністрації здійснювалось примусове відчуження такого автомобіля до відповідної військової частини.

З метою правомірності обмеження права власності у таких ситуаціях необхідно дослідити правомірність дій представників держави з огляду на положення чинного законодавства.

Згідно із статтею 1 ЗУ «Про правовий режим воєнного стану», воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. Згідно із статтею 8 даного Закону, в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, військове командування разом із військовими адміністраціями можуть запроваджувати та здійснювати в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених указом Президента України про введення воєнного стану, ряд заходів правового режиму воєнного стану, зокрема примусово відчужувати майно, що перебуває у приватній або комунальній власності, вилучати майно державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку та видавати про це відповідні документи встановленого зразка.

Згідно з пунктом 1 частини 1 ЗУ «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану», примусове відчуження майна – позбавлення власника права власності на індивідуально визначене майно, що перебуває у приватній або комунальній власності та яке переходить у власність держави для використання в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану за умови попереднього або наступного повного відшкодування його вартості. Тобто, Законом передбачено, що відчуження приватної власності фізичної особи можливо лише при попередньому або наступному відшкодуванні вартості вилученого майна.

Постанова КМУ № 998 від 31.10.2012 р. «Деякі питання здійснення повної компенсації за майно, примусово відчужене в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» регулює окремі питання компенсації за таке майно. Згідно з пунктом 1 Постанови, майно, що підлягає примусовому відчуженню, оцінюється в порядку, встановленому законодавством про оцінку

майна, майнових прав та професійну оцінну діяльність. Орган, що прийняв рішення про примусове відчуження майна, на підставі виданого ним висновку враховує відповідну потребу в коштах у бюджетному запиті на наступний бюджетний період (після скасування правового режиму надзвичайного стану) або на п'ять наступних бюджетних періодів (після скасування правового режиму воєнного стану). Виплата повної компенсації здійснюється органами, що прийняли рішення про примусове відчуження майна, у порядку черговості оформлення висновків за рахунок і в межах коштів, передбачених у державному бюджеті для виплати наступної повної компенсації за майно, примусово відчужене в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану.

Таким чином, за результатами загального аналізу чинного законодавства можливо зробити об'єктивні висновки про те, що в умовах воєнного стану вилучення автомобіля у власника з його подальшим відчуженням може відбуватись лише при обґрунтованій необхідності в цьому держави із попередньою або наступною виплатою грошової компенсації у строк до 5 років після скасування правового режиму воєнного стану. Для цього необхідне правильне вилучення автомобіля (з детальним описом, фотографуванням тощо) та проведення оцінки такого автомобіля атестованими суб'єктами.

В іншому випадку (наприклад, вилучення і відчуження автомобіля за фактом відмови водія від проходження огляду на стан сп'яніння), така процедура безпідставна і матиме ознаки каральної. Це, в свою чергу, може призвести до численних звернень громадян до ЄСПЛ проти України і такі справи матимуть високий рівень перспективи.